

Branko Perić*

Razuman rok u krivičnom postupku: prijedlog za novi metodološki pristup prikupljanju i izvođenju tužilačkih dokaza

Sadržaj

1. Uvodne napomene

2. Koncept istrage, greške u planiranju

2.1. Uloga tužioca

2.2. Plan istrage

2.3. Plan racionalizacije u složenim istragama

2.4. Otvaranje predmeta

3. Optužnica i planiranje glavnog pretresa

4. Zaključeni sporazumi i uređivanje optužnice

5. Metodologija izvođenja dokaza

5.1. Informacije i akti policijskih agencija

5.2. Policijski službenici kao svjedoci

5.3. Kult grafoskopa

5.4. Preslušavanje presretnutih razgovora

5.5. Pripremanje i ispitivanje svjedoka

5.6. Uloga sudije u ispitivanju svjedoka

5.7. Koncept ulaganja materijalnih dokaza

6. Zaključne napomene

1. Uvodne napomene

Dugotrajni krivični postupci postaju ozbiljan problem krivičnog pravosuđa u Bosni i Hercegovini (BiH)¹. Ovo posebno važi za teška krivična djela. Pred Kantonalnim sudom u Sarajevu za jedan krivični slučaj², u kome je optuženo četrdeset lica, ne može da započne glavni pretres više od godinu dana zbog procesnih smetnji. Pred Sudom BiH vodilo se nekoliko

* Autor je sudija Suda BiH.

¹ Usp. *Izveštaj revizije učinka – efikasnosti rada općinskih sudova* koji je sačinio Ured za reviziju institucija u Federaciji BiH oktobra 2018. Dokument pod brojem 01-02-10-14-5-252-56/18 je objavljen na sajtu Ureda za reviziju FBiH.

² Usp. predmet br. T09 0 K 026508 18 K.

postupaka u prvom stepenu preko četiri godine.³ Nema relevantne analize koliko složeni krivični predmeti traju pred okružnim/kantonalnim sudovima u BiH.

Prema praksi ESLJP, kao razuman rok uzima se u obzir protek vremena od trenutka kada je podignuta optužnica, imajući pri tome u vidu autonomno značenje “optužnice” kao suštinskog, a ne formalnog koncepta. Kao završetak roka se računa trenutak kada je sud okončao neizvjesnost sa pravnim položajem optuženog. U obzir se uzimaju žalbeni i kasacioni postupci u skladu sa njihovom mogućnošću da utiču na ishod postupka, ali se vanredni pravni lijekovi moraju isključiti iz rokova⁴. Ustavni sud BiH uzima rok od četiri godine kao razuman rok za donošenje sudske odluke u složenim predmetima, pod pretpostavkom da nije bilo objektivnih razloga ili krivice stranaka za duže trajanje.⁵ Uzme li se u obzir vrijeme trajanja istrage, trajanje prvostepenog suđenja i trajanje žalbenog postupka, koji pred nekim sudovima takođe traje godinama, može se zaključiti da krivični postupci za ozbiljna krivična djela pred našim sudovima traju i do deset godina.

Teško je prihvatiti činjenicu da postoje krivične stvari za čije je suđenje i pravosnažno okončanje potreban rok od deset godina. Pravda na koju se čeka deceniju gubi smisao, a materijalno pravo svoj razumni cilj. Nakon dvadeset godina proteklih od posljednje reforme, čiji je jedan od osnovnih ciljeva bio da se pravosuđe učini efikasnim, neophodno je preispitati da li je cilj promašen i gdje su uzroci.⁶

Dugotrajna suđenja nisu samo problem povrede ljudskih prava, nego i ozbiljan budžetski problem. Odbrane po službenoj dužnosti u predmetima koji traju deset godina su veliki finansijski trošak za državu. Ako se tome dodaju obeštećenja u slučajevima oslobađajućih presuda, pravosuđe bi se moglo svrstati u sistem koji donosi više štete nego koristi. Zbog toga je neophodno sačiniti sveobuhvatnu analizu uzroka i posljedica ovog fenomena, kako bi se došlo do rješenja koje neće tako duboko zadirati u pravo na suđenje u razumnom roku i za državu biti izvor prekomjerne štete. U stručnim raspravama se navodi više objektivnih i subjektivnih uzroka za dugotrajna suđenja u oblasti krivičnog pravosuđa⁷. Jedan od njih, koji je u svim razgovorima o ovoj temi zapostavljen, upravljanje istragama i postupcima suđenja. Čini se da bi to mogao biti prostor za napredak u efikasnosti sudskih postupaka u krivičnim stvarima, koji bi pomirio pseudodilemu da li želimo efikasnu ili zakonitu pravdu.

Dezorijentisanost praktičara je logična posljedica nametanja novog procesnog modela bez neophodnih priprema. Tužilačko preuzimanje nadležnosti za provođenje istraga bez prethodne profesionalne edukacije i upoznavanja sa dobrim praksama moralo je izroditi problem u

³ Usp. predmeti Suda BiH br: S1 2 K 002596 11 K; S1 2 K 013430 14 K i S1 2 K 008235 145. K.

⁴ Usp. ESLJP, *Poiss protiv Italije*, presuda od 23. 04. 1987, A.117-C, s. 103.

⁵ Usp. Odluka Ustavnog suda BiH br. AP 2130/09 od 28. 05. 2010.

⁶ Neke evropske zemlje se opredjeljuju za tačno određivanje rokova trajanja sudskog postupka (opširnije A. Radolović: Zaštita prava na suđenje u razumnom roku. Realna mogućnost, (pre)skupa avantura ili utopija?, https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=39994,očitano, očitavanje: 13. 02. 2020). U pravosudnim krugovima se ne razmišlja o istorijskim uzrocima neefikasnosti sistema. U VSTV-u BiH implementirane su stotine raznih projekata, ali ni jedan se nije bavio uzrocima neefikasnosti. Nije bilo reakcija ni kada su entitetski zakonodavci vratili u procesno zakonodavstvo mogućnost ukidanja prvostepenih odluka, iako je to osnovni uzrok neefikasnosti i dugog trajanja krivičnih postupaka.

⁷ Usp. D. Krapac, Trajanje kaznenog postupka i pravo na kazneno suđenje u razumnom roku, <https://www.google.com/search?source=hp&ei=EkNBXsCrLcXgUc-3qNgE&q=davor+krapac+trajanje+kaznenog+postupka>, očitavanje: 10. 02. 2020.

upravljanju tužilačkim i sudskim procesima. Uvođenje novog procesnog modela zateklo je tužioce potpuno nepripremljene i neosposobljene za preuzimanje najvažnije odgovornosti za efikasno procesuiranje. Sazrijevanje u hodu imalo je za posljedicu oslanjanje na prakse koje su uspostavljane u fazi “lutanja” i traganja za dobrim rješenjima.

Gubilo se vrijeme na prikupljanju dokaza u fazi istrage, među kojima je bilo mnogo onih koji nisu relevantni za postojanje krivičnog djela i krivičnu odgovornost počinioca, kao i na izvođenje dokaza na glavnom pretresu. Sticao se utisak da su sporedne stvari dobijale procesni značaj na štetu odlučnih činjenica i okolnosti. Razne procesualije su nametale kult procesne norme i uticale na dužinu krivičnog postupka.

Moja je namjera da ukažem na neke loše tužilačke i sudske prakse koje utiču na dugo trajanje krivičnih postupaka i da predložim smjernice za novi metodološki pristup planiranju istraga i izvođenju dokaza na glavnom pretresu, sa posebnim osvrtom na ulaganje materijalnih dokaza.

2. Koncept istrage, greške u planiranju

Bivši procesni sistem oslanjao se uglavnom na pretkrivični postupak u kome je ključnu ulogu u otkrivanju kriminala imala policija. Tužilac je najčešće preuzimao obrađen predmet od policije (kriminalističkog odjela), sa ulogom da ga kroz zahtjev za sprovođenje istrage, prenese istražnom sudiji, koji će već obavljenim policijskim istražnim radnjama i eventualnim prijedlozima tužioca dati pečat sudske istrage. Ključ efikasnosti istrage bio je u rukama istražnog sudije. Od njegove vještine i sposobnosti zavisila je dužina krivičnog postupka.

Iskustvo autora iz ovog procesnog modela potvrđuju da sudske istrage u najtežim i najozbiljnijim predmetima nikada nisu trajala duže od godinu dana. Istražni sudija sa iskustvom je uvijek znao šta su bitna obilježja krivičnog djela i koje dokaze treba prikupiti da bi se mogla podići činjenično i pravno utemeljena optužnica. Takođe, istražni sudija je imao na raspolaganju listu autoritativnih vještaka koji su znali da rade za sud i da u njihovom vještačenju ne smije biti pukotina koje će izazivati sumnju.

I u novom procesnom modelu tužioci su nastavili da se oslanjaju na policiju, s tom razlikom što više u policiji nije biloiskusnih inspektora, a u tužilaštvu dobrog istražnog sudije. Procesi su se odvijali u dobroj mjeri stihijski, bez neophodne saradnje i koordinacije aktivnosti. Tužilac, koji je preko noći zatran raznim predmetima, ustupao je sve više poslova policiji. Zbog toga faktički nije bio u mogućnosti da prati slučajeve i da na kvalitetan način upravlja istragama.

2.1. Uloga tužioca

U praksi se dešava da tužilac u istrazi ne sasluša ni jednog svjedoka, a ponekad ni osumnjičenog, tako da se njegovo upoznavanje sa predmetom svodi na čitanje zapisnika o saslušanjima svjedoka i zapisnika o sprovedenim istražnim radnjama, na osnovu kojih objektivno ne može imati potpuni uvid u činjenični supstrat kako bi došao do kvalitetne optužnice, a pogotovo ne za sačinjavanje plana za izvođenje dokaza na glavnom pretresu. Zbog toga se u sudnicama najčešće vidi tužilac koji saslušava svjedoke čitajući iskaze koji su u istrazi dati pred policijskim ili drugim inspektorima, i ne zna zbog čega mu je svjedok važan i koje činjenice i okolnosti treba da

potvrđi. Na taj način se gubi vrijeme i troši novac na saslušanje svjedoka čiji iskazi nisu ni bili relevantni za tužilački slučaj.

U namjeri da aktiviraju što veći broj predmeta, tužioci uspore najveći broj istraga, što im dalje pravi niz drugih problema. Jedan od njih je problem kvaliteta iskaza svjedoka. Od davanja iskaza u istrazi pa do svjedočenja na glavnom pretresu redovno prođe po nekoliko godina. Ako se svjedok prije svjedočenja na glavnom pretresu ne pozove i ne upozna sa sadržinom ranijeg svjedočenja (osvježavanje pamćenja), svjedočenje logično poprimi elemente nesigurnosti i nepouzdanosti. Ovo sputava tužioca, a odbrani pruži priliku da u unakrsnom ispitivanju dodatno zbuni i diskredituje svjedoka. Često tužilac zbog vlastitih propusta u pripremi, na glavnom pretresu od svog svjedoka dobije neprijateljskog svjedoka, kojeg nakon toga još optuži za davanje lažnog iskaza i dovede u pitanje uspjeh optužnice.

Ove propuste u organizaciji istrage moguće je otkloniti dobrim planiranjem. Time bi se trajanje istrage značajno skratilo. Potrebno je unaprijed planirati istrage tako što bi tužilac izabrao nekoliko ključnih svjedoka koje bi lično saslušao u jednom danu, a saslušanje manje važnih prepustio ovlaštenim službenim licima. Takođe, nakon sprovedene istrage neophodno je sačiniti trijažu dokaza i odstraniti iskaze svjedoka koji nisu relevantni za glavni pretres, ili među više relevantnih iskaza odabrati manji broj najboljih. Aktivno učešće tužioca u istrazi je važno kako bi se stvorila vlastita predstava o događaju i akterima, koja je važna za konačno usmjeravanje istrage u okvirima bitnih obilježja krivičnog djela i krivične odgovornosti počinioca. Takođe, nakon okončanja istrage, a prije pisanja optužnice, bilo bi korisno sačiniti listu dokaza o bitnim obilježjima krivičnog djela koje je predmet optužbe, kao i plan izvođenja dokaza na glavnom pretresu. To bi tužiocu omogućilo kvalitetno predstavljanje slučaja u uvodnoj riječi i dobro planiranje vremena za prezentaciju svih dokaza optužbe, kao i za kvalitetno i efikasno ispitivanje svjedoka i vještaka na glavnom pretresu.

Izbor vještaka je za tužioca od izuzetne važnosti. Iskusan vještak je dragocjeno dokazno sredstvo. Kada tužilac ima pored sebe dobrog i iskusnog vještaka, može biti siguran u uspjeh slučaja. Tužioci tome ne poklanjaju dovoljno pažnje. Događa se da tužilac prethodno nametne vještaku svoju konstrukciju događaja i predubjeđenje o krivici osumnjičenog, sugerišući vještaku da njegov nalaz i mišljenje to treba da potvrde. Loš vještak se upusti u dokazivanje pretpostavki tužioca umjesto da nalaz sačini na najbolji mogući način i u skladu sa vještinom i pravilima struke⁸, iz čega proizađe nalaz zasnovan na pretpostavkama koji će odbrana lako dovesti u pitanje.⁹

2.2. Plan istrage

Za dobru istragu važan je dobar plan. Da bi se sačinio dobar plan tužilac mora doći do nekoliko ključnih činjenica i okolnosti na osnovu kojih će razvijati plan prikupljanja dokaza. Takve činjenice će mu osigurati da ide sigurnim putem ako pred sobom ima šemu bitnih obilježja krivičnog djela za koja treba prikupiti dokaze, kao i listu dokaza koji se odnose na subjektivna obilježja djela. Ta šema mora da bude pred očima tužioca u svakom trenutku istrage. Bez znanja

⁸ Usp. čl. 270 ZKP BiH.

⁹ U krivičnom predmetu Suda BiH br. S1 2 K 010279 12 K vještak finansijske struke koga je izvela odbrana je sa lakoćom srušio konstrukciju tužioca koju je podržavao vještak tužioca.

o činjenicama koje se dokazuju nema dobre istrage. To mora da stoji do u detalju u svakom zahtjevu ovlaštenim službenim licima koja treba da provedu određenu istražnu radnju.

Inspektor policije ili uprave za indirektno oporezivanje neće dobro obaviti svoj posao ako ne dobije potpuna i jasna uputstva. Dobro je da plan istrage bude sastavni dio svakog predmeta istrage. To tužilačkom radu daje maksimalnu ozbiljnost, a tužiocu u svakom trenutku pruža mogućnost da vidi u kojoj fazi se istraga nalazi.

2.3. Plan racionalizacije u složenim istragama

Često se događa da istraga ide u širinu zbog toga što je u izvršenju krivičnog djela ili više povezanih krivičnih djela uključeno više lica. Količina kriminalne aktivnosti svih učesnika u izvršenju krivičnog djela ili povezanih krivičnih djela je uvijek različita, zavisno od oblika saučesništva (podstrekači, saizvršiooci, pomagači). Veliki broj lica obuhvaćenih istragom komplikuje istragu i usporava krivični postupak. To se direktno odražava na konačni rezultat krivičnog postupka i dovodi u pitanje razuman rok i efikasnost suđenja. Svjedoci smo dugotrajnih suđenja i suđenja koja ne mogu da krenu sa mrtve tačke zbog velikog broja optuženih. Tužilac je taj koji mora da o tome vodi računa. On ne smije da dozvoli da se slučaj “umrtvi” obuhvatanjem velikog broja osumnjičenih/optuženih zbog toga što to ugrožava efikasnost suđenja kao jedan od najvažnijih procesnih ciljeva.

Da bi to spriječio, tužilac treba da izdvoji izvršioce po težini djela i količini kriminalne aktivnosti tako da prioritetno razjasni njihove uloge kako bi bili obuhvaćeni jednom optužnicom. Tako bi se na suđenju prvo našli najodgovorniji, dok bi se istraga prema ostalim nastavljala i okončavala po istom principu i obimu koji osigurava efikasno suđenje. Ovo je važno zbog toga što činjenica da se sudi najtežim izvršiocima može psihološki djelovati prema povezanim licima u smislu pregovaranja o krivici i dogovorima u vezi svjedočenja u odnosu na glavne izvršioce. Naravno, tužilac će praviti procjenu na osnovu konkretnog slučaja i ukupnih interesa optužbe. Ono čega tužilac treba biti svjestan jeste činjenica da veliki broj optuženih vodi dugotrajnim i neizvjesnim suđenjima i relativizuje pravdu.

2.4. Otvaranje predmeta

Otvaranje i pregled privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije zakonodavac je svrstao u ranije dokazivanja (glava VIII KZ BiH) i regulisao članom 68 stav 2¹⁰ u odjeljku koji uređuje privremeno oduzimanje predmeta i imovine. Iz osnovne odredbe (stav 1) nedvosmisleno slijedi da će se privremeno oduzeti predmeti i dokumentacija u zapisniku “popisati” i o tome izdati “potvrda”, dok se u stavu 2 jasno kaže da u slučaju da popis nije moguć, “predmeti i dokumentacija će se staviti u omot i zapečatiti”. Na ovaj način zakonodavac uređuje postupanje u situacijama u kojima objektivno nije moguće u kratkom vremenu popisati sve ono što se oduzima. Naprimjer, to su slučajevi oduzimanja obimne poslovne dokumentacije prilikom pretresa pravnih lica (registratori računovodstvene i finansijske dokumentacije). Da bi se tako oduzeta dokumentacija popisala, potrebno je “zapečaćeni omot” naknadno otvoriti i pregledati.

¹⁰ Odredbom čl. 68 st. 2 se nedvosmisleno kaže: “Ako popis predmeta i dokumentacije nije moguć, predmeti i dokumentacija će se staviti u omot i zapečatiti”.

Članom 71 propisano je da otvaranje i pregled predmeta i dokumentacije koji su oduzeti na taj način “vrši tužilac, koji je dužan da o otvaranju obavijesti osobu ili preduzeće od koje su predmeti oduzeti, sudiju za prethodni postupak i branioca”.

Jedna potpuno jasna pravna norma je stvorila neobjašnjivu konfuziju u praktičnoj primjeni i postala primjer banalizacije prava. Tužiocu su “otvarali” sve što je privremeno oduzeto i predato na čuvanje sudu, ne osvrćući se na činjenicu da se radi o predmetima koji su popisani (individualizovani) u zapisniku i potvrdi o privremeno oduzetim predmetima. Ni sudovi se nisu upuštali u ocjenu o kakvom se “otvaranju” radilo nego im je bila dovoljna činjenica da je bilo “otvaranje” i da osumnjičeni nije bio pozvan. Takav dokaz je automatski proglašavan nezakonitim¹¹, kao i dokazi proizašli iz njega (vještačenja), zbog čega su desetine optuženih oslobođane od optužbe.¹² Tako su u praksi otvarane puške, noževi, drvene letve i sve ono što je navedeno u potvrdama o privremeno oduzetim predmetima¹³ i na pozivanju osumnjičenih se gubilo vrijeme i trošio novac.¹⁴

Pogrešnoj praksi doprinio je Ustavni sud BiH sa nekoliko svojih odluka u kojima je zauzeo stanovište da se osumnjičeni mora uredno obavijestiti o otvaranju predmeta jer se radi o imperativnoj normi¹⁵, ne upuštajući se u ocjenu da li se radi o otvaranju kakvo je zakonodavac imao u vidu. Ustavni sud je odstupio od svoje ranije prakse Odlukom AP-2079 od 20. 04. 2016. godine u kojoj je stao na stanovištu da se otvaranje i pregled privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije vrši samo kada su, zbog nemogućnosti popisa prilikom oduzimanja, predmeti i dokumentacija stavljeni u omot i zapečaćeni, te da je obavještanje osumnjičenog o otvaranju u službi načela jednakosti stranaka u postupku.

Pokazalo se da je kod tužilaca strah od ukidanja odluka jači od logičnog tumačenja koje je dao Ustavni sud BiH i koje su prihvatili i vrhovni sudovi entiteta. Još uvijek se pristupa “otvaranju” bez obzira da li su privremeno oduzeti predmeti popisani u potvrdi o privremenom oduzimanju. To pokazuje da u institucijama ne postoje mehanizmi praćenja relevantne sudske prakse, zauzimanja vlastitih pravnih stavova i mišljenja, kao ni odgovarajući mehanizmi koordinacije.

3. Optužnica i planiranje glavnog pretresa

Podrazumijeva se da tužilac po okončanju istrage, nakon što zaključi da je slučaj dovoljno razjašnjen, poziva osumnjičenog kako bi ga obavijestio “o prirodi i razlozima optužbe protiv njega”¹⁶ i upoznao ga sa njegovim pravima. Susret tužioca i osumnjičenog je od izuzetne važnosti jer može opredijeliti dalji tok krivičnog postupka. Zbog toga je važan nastup tužioca i način na koji će slučaj biti predstavljen osumnjičenom. Tužilac mora ostaviti utisak sigurnosti u predstavljanju rezultata istrage i ishoda krivičnog postupka. To ne bi smio biti prijeteći i arogantan nastup. Potrebno je osumnjičenom na krajnje korektan način objasniti njegovu

¹¹ Usp. Presuda Suda BiH S1 2 K 015877 15 Kžk.

¹² Presude suda BiH br: S1 2 K 014984 14 K; S1 2 K 015877 14 K; S1 2 K 016970 16 K; S1 2 K 023824 18 K i dr.

¹³ Opširnije o praksi i pravilnom tumačenju V. Ikanović, Otvaranje i pregled privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije, *Pravna riječ*, Banjaluka 48/2016, ss. 523-543.

¹⁴ U predmetu Suda BiH br. S1 2 K 026525 19 K tužilac je dokazivao da je sedam puta pokušavao uručiti poziv osumnjičenom o datumu otvaranja predmeta koji su uredno popisani prilikom oduzimanja.

¹⁵ Usp. odluka br. 291/08 od 19. 11. 2011. i odluka br. 460/12 od 10. 02. 2015.

¹⁶ Čl. 6 st. 3.

procesnu poziciju. On treba da razumije i shvati sa kakvim posljedicama je suočen. Tužilac mora da teži okončanju slučaja na način koji će smanjiti troškove krivičnog postupka, osloboditi tužilačke resurse, ali istovremeno ostvariti svrhu pojedinačne i generalne prevencije. U tom smislu trebalo bi osumnjičenom uvijek predložiti zakonsku mogućnost zaključivanja sporazuma o priznanju krivice, kao i pogodnosti koje mu u slučaju prihvatanja tužilac može ponuditi u okviru zakona.

Dakle, ishod razgovora sa osumnjičenim može dovesti do priznanja krivice i sporazuma o kazni. O pregovorima treba voditi zapisnik sa bitnim zabilješkama. U tom slučaju tužilac će sačiniti sporazum o priznanju krivici koji će sa optužnicom dostaviti sudiji za prethodno saslušanje. Takav sporazum sud će razmatrati samo u slučaju ako se potvrdi optužnica. Zbog toga činjenični opis radnji izvršenja iz optužnice mora odgovarati činjenicama i dokazima koje se predočene osumnjičenom u istrazi.

Osumnjičeni može odbiti da se izjašnjava o osnovima sumnje i dokazima koji mu se saopšte. Tužilac to mora poštovati. U praksi se vrše različiti oblici “uvlačenja” osumnjičenog u razgovor o inkriminisanom događaju, uključujući i razne oblike prijetnji. To su nepotrebni i neprihvatljivi oblici iznuđivanja iskaza. Tužioci još uvijek izbjegavaju da se ispitivanje osumnjičenih snimaju na audio i video trake i pored toga što to zakonodavac izričito predviđa kao pravilo.¹⁷

Osumnjičeni se može odlučiti na davanje izjašnjavanja o događaju i dokazima koji su prikupljeni u istrazi. U tom slučaju tužilac treba da odluči da li mu je iskaz važan kao dokaz, ili će se prema njemu odnositi kao o pravu osumnjičenog. Ako tužilac nije siguran u pogledu vrednosne snage prikupljenih dokaza, odlučiće se da izjašnjenje osumnjičenog uzme kao potencijalni dokaz, što znači da će poučiti osumnjičenog da iskaz da u prisustvu branioca, kao i da takav njegov iskaz može biti korišten protiv njega kao dokaz na glavnom pretresu.¹⁸

Optužnica se ne može podići bez zapisnika o izjašnjavanju osumnjičenog.¹⁹ Sadržaj optužnice propisan je procesnim zakonima.²⁰ Optužnica mora da sadrži opis djela iz koga proizilaze zakonska obilježja krivičnog djela. Opis djela uključuje okolnosti “potrebne da se krivično djelo što preciznije odredi”.²¹ U tom dijelu tužioci čine nekoliko grešaka zbog kojih se optužnice vraćaju na uređivanje, ili se odbijaju. Najčešća greška se odnosi na izostavljanje činjenica koje se odnose na sadržaj krivice, odnosno subjektivana obilježja krivičnog djela (umišljaj i nehat). Takođe, često se zaboravi na blanketne propise, koji su bitno obilježje krivičnog djela, zbog čega se optužnice odbijaju. Dešavaju se i slučajevi da dokazi ne odgovaraju pravnoj kvalifikaciji krivičnog djela, što najčešće rezultira vraćanje optužnice na ispravku ili dopunu.²² Takvi propusti u značajnoj mjeri usporavaju krivični postupak i utiču na njegovo trajanje.

¹⁷ Čl. 79 st. 2 ZKP BiH.

¹⁸ Čl. 78 st. 2 t. c) ZKP BiH.

¹⁹ Zakonodavac koristi sintagmu “ako osumnjičeni nije ispitan”. Prije posljednje izmjene zakonodavac je umjesto riječi “ispitan” koristio riječ “saslušan”. Postojao je opravdan razlog da se interveniše na pojmovnom nivou zbog toga što se u novom konceptu istrage osumnjičeni, kao ni optuženi, ne bi trebali saslušavati. Međutim, intervencija nije riješila problem. “Ispitivanje” i “saslušanje” i dalje se koriste bez suštinskog razlikovanja. Tako je “ispitivanje” osumnjičenog i dalje ostalo u Glavi VIII, kao radnja dokazivanja, gdje se u Odjeljku 4 detaljno uređuje, dok se “saslušanje” koristi u članovima 126g st. 2, 131 st. 2, 384 st. 1 i 393 st. 2 ZKP.

²⁰ V. čl. 227 ZKP BiH.

²¹ Čl. 227 st. 1 t. c) ZKP BiH.

²² V. čl. 148 st. 3 i 4 ZKP BiH.

Kod sastavljanja optužnice treba izbjegavati opširne opise i činjenice i okolnosti koje se ne odnose na bitna obilježja krivičnog djela (“motorno putničko vozilo crvene boje”!). Bilo bi najbolje poći od bitnih obilježja krivičnog djela za svakog saučesnika. Kada su u pitanju saizvršioći, mora biti opisana pojedinačna radnja svakog saizvršioca. To je najsigurniji način da se na sud izađe sa preglednom i utemeljenom optužnicom.

Kada se radi o oblicima organizovanog kriminala ili prethodnog dogovora više lica o izvršenju krivičnog/krivičnih djela opis može uključiti preambulu u kojoj će se navesti opšta mjesta kao što su prethodni dogovor, vremenski period, subjektivna obilježja djela i blanketni propis. To daje preglednost optužnom aktu i olakšava njegovo razmatranje. Prijedlog dokaza u optužnici takođe bi mogao da slijedi bitna obilježja djela (postojanje nekog od oblika organizovanja, prethodni dogovor, vremenski okvir, radnje izvršenja, i sl).

4. Zaključeni sporazumi i uređivanje optužnice

Zaključivanje sporazuma u fazi glavnog pretresa nalaže procesne intervencije ukoliko se radi o predmetu sa više optuženih, a sporazum zaključi samo jedan ili više optuženih. Takva situacija nalaže razdvajanje postupka u odnosu na optužene koji su zaključili sporazum sa tužiocem i uređivanje optužnice u odnosu na optužene koji nisu zaključili sporazume.

Za intervencije u optužnici potrebno je da sporazumi budu razmatrani i usvojeni, odnosno da postupak u odnosu na optužene koji su zaključili sporazume bude pravosnažno okončan u dijelu koji se odnosi na krivičnu sankciju. Tada je tužilac dužan da uredi optužnicu u odnosu na optužene protiv kojih teče glavni pretres. To najčešće znači da oni sa svojim radnjama ostaju u opisu krivičnih djela optuženih ukoliko se radi o nužnom saizvršilaštvu i jedinstvu radnji izvršenja. Ukoliko njihovo izdvajanje ne utiče na radnje izvršenja optuženih, oni se jednostavno izostavljaju iz optužnice, o čemu se tužilac mora izjasniti. Dakle, intervencija u optužnici je neophodna u svakom slučaju, samo što obim zavisi od oblika saizvršilaštva, odnosno saučesništva.

Ukoliko se razdvajanje vrši zbog nedostupnosti jednog ili više optuženih, takođe je neophodno intervenisati u optužnici, ali tako da se izostavljaju imena optuženih u odnosu na koje je postupak razdvojen. Umjesto njihovih punih imena najčešće se koriste inicijali, ili pojmovi kao što su “njemu/njima poznato lice”, “zajedno sa još jednim licem”, “zajedno sa drugim licima”, i sl. Ukoliko tužilac tako ne postupi, može se desiti da se proglasi počiniocem krivičnog djela lice prema kojem krivični postupak još teče (što se u praksi događalo!). Ovakvi propusti daju strankama mogućnost da u žalbenom postupku ishode ukidanje prvostepene sudske odluke, što odugovlači krivični postupak i utiče na dužinu njegovog trajanja.

5. Metodologija izvođenja dokaza

Izvođenje tužilačkih dokaza na glavnom pretresu se u praksi pretvara u dosadno bavljenje procesualijama bez posebnog pravnog značaja i smisla. S jedne strane, bio je to danak neiskustvu u primjeni novog procesnog zakonodavstva, a s druge, oslanjanje na različite prakse koje su uvodile međunarodni tužioci i sudije u Tužilaštvu i Sudu BiH. Tako su se naša suđenja pretvarala u scenske probe pravosudnog teatra bez osmišljene režije i dramaturgije.

Dugotrajna suđenja koja danas pratimo u dobroj mjeri su rezultat neosmišljene metodologije predstavljanja dokaza na glavnom pretresu. Tome doprinosi činjenica da se pred sudom koji će provesti glavni pretres nalazi samo gola potvrđena optužnica sa slabašnim narativom tužioca, dok su dokazi u rukama tužioca koji tek treba da ih predstavi sudu. Sud je, dakle, lišen mogućnosti da unaprijed utiče na način i vrstu dokaza koji će se uvoditi u sudski spis. Drugim riječima, sudija koji upravlja glavnim pretresom nema procesnu mogućnost da odbije bilo koji predloženi dokaz tužioca jer bi u tom slučaju uticao na tužiočev plan predstavljanja i dokazivanja slučaja. Istina, sudija uvijek treba da pita tužioca šta dokazuje predloženim dokazom, ali će se teško usuditi da prijedlog odbije ukoliko tužilac insistira na izvođenju najuopštenijim obrazloženjem (“dokazujem navode optužnice”). Tako se događa da se pred sudom saslušavaju svjedoci čiji iskazi nemaju nikakvog značaja za slučaj, ili vrši uvid u materijalne dokaze koji se odnose na opštepoznate činjenice, ili se uopšte ne odnose na bitne činjenice i okolnosti.

Stiče se utisak da tužioci imaju potrebu da fasciniraju i sud i javnost brojem dokaza, stvarajući predstavu o značaju svog slučaja, a pri tom gubeći iz vida da će to opteretiti krivični postupak i uvesti ga u fazu dugotrajnog suđenja i povredu prava na suđenje u razumnom roku. Ako se pogledaju optužnice u manje složenim krivičnim predmetima, vidjeće se da se u njima predlaže na stotine materijalnih dokaza²³ koji se namjeravaju izvesti na glavnom pretresu. Razuman čovjek će s pravom postaviti pitanje kako je moguće da je u običnim inkriminacijama kakve su, primjera radi, nedozvoljen promet akciznim robama, ili neovlašten promet opojnim drogama, potreban toliki broj dokaza.

5.1. Informacije i akti policijskih agencija

U predlogu dokaza gotovo redovno se kao dokazi predlažu izvještaji policijskih institucija o izvršenju krivičnog djela i pored toga što izvještaji nemaju karakter dokaza. Svaki tužilac zna da su izvještaji ustaljena policijska forma kojom se tužilac informiše o radnjama koje su provele policijske agencije u vezi izvršenja krivičnog djela. Uz izvještaje se, po pravilu, dostavljaju dokazi i informacije na osnovu kojih će tužilac dalje usmjeravati istragu ili donositi tužilačke odluke. Zbog toga izvještajima koje tužilaštvo prima od policijskih agencija ne treba opterećivati sudski postupak.

Takođe, kao dokazi se predlažu razni propratni akti i službene prepiske policijskih agencija i tužilaštva koje se odnose na komunikaciju vezanu za postupanja i obavještanja, koji nemaju značaj bilo kakvih dokaza. Takvi “dokazi” se odnose na način postupanja po tužiočevim zahtjevima za prikupljanja dokaza, koji je regulisan zakonom i podzakonskim aktima i nisu relevantni dokazi o bitnim obilježjima krivičnog djela. Oni se mogu pojaviti kao bitni za krivični postupak samo ukoliko uključuju prigovor nezakonito pribavljenih dokaza.

5.2. Policijski službenici kao svjedoci

Praksa je nametnula pravilo da se dokazi koje pribave ovlaštena službena lica (zapisnici o uviđaju, pretresu stvari i lica, snimljeni i selektovani presretnuti razgovori, sačinjeni grafikoni i šeme telefonskih komunikacija u organizovanoj grupi) uvode kao dokazi tek po saslušanju u

²³ Predmeti Suda BiH br: S1 2 K 021575 19 K; S1 2 K 032530 19 K; S1 2 K 028696 19 K.

svojstvu svjedoka ili stručnih lica policijskih službenik koji su preduzimali radnje prikupljanja dokaza. Tako se brojni inspektori SIPE i ovlaštena službena lica policijskih institucija svakodnevno izvodi pred sud kako bi potvrdili da su baš oni izveli radnje dokazivanja i potpisali službene dokumente koji su dostavljeni tužiocima. Da li je neophodno da se dokazuje autorstvo službenih dokumenata policijskih institucija? Da li sud polazi od sumnje u zakonit rad ovlaštenih službenih lica kojima je prikupljanje dokaza o izvršenju krivičnih djela obaveza propisana zakonom? Da li sud polazi od nepovjerenja u zakonito postupanje samog tužioca? Čemu dokazivanje autentičnosti službenih dokumenata državnih institucija?

Ovakva praksa, koja je preuzeta od nekih stranih tužilaca, ozbiljno je i nepotrebno opteretila dokazni postupak. Osim toga, ona direktno utiče ne samo na efikasnost suda nego i na neophodnu efikasnost policijskih institucija. Umjesto da se bave istragama, inspektori policijskih institucija gube vrijeme svjedočeći o svom radu pred sudovima.

Naravno, može se pojaviti potreba da se ovlaštena službena lica saslušaju u vezi načina na koji je službena radnja provedena ukoliko to postane sporno. Primjera radi, na zapisniku o pretresu nema potpisa jednog svjedoka, ili optuženi prigovori da svjedoci čija su imena navedena nisu prisustvovali pretresu. Ukoliko nema prigovor zakonitosti vezano za preduzete istražne radnje, nema nikakve potrebe da se saslušavaju službena lica koja su radnje preduzela.

5.3. Kult grafoskopa

U praksi se ustalilo da se svaki materijalni dokaz koji se namjerava uvesti u sudski spis prethodno stavlja na grafoskop kako bi ga vidjele stranke i sud. Grafoskop je postao procesni kult. Kao da ne postoji dokaz ako se nije provukao kroz grafoskop! Takva praksa uzima dragocjeno vrijeme, a nema nikakvu svrhu. Tužilac je prije uvođenja dokaza dužan da objasni o kakvom se dokazu radi i šta njime dokazuje. Podrazumijeva se da odbrana taj dokaz ima jer joj je morao biti dostavljen uz optužnicu. Sudija čuje o kakvom se dokazu radu i nije neophodno da ga vidi na grafoskopu, a još manje da ga čita. Osim toga, sud će ga vidjeti kad mu bude predat.

Bilo bi mnogo korisnije uspostaviti praksu da tužilac i odbrana prije glavnog pretresa učine nespornim materijalne dokaze tako da se na glavnom pretresu izvode samo oni dokazi koji su sporni. To bi u znatnoj mjeri skratilo krivični postupak i suđenja učinilo efikasnijim. Možda bi korak u tom pravcu mogao da učini tužilac prijedlogom u optužnici, a sud održavanjem pretpretresnog ročišta na kome bi se određeni dokazi učinili nespornim.

5.4. Preslušavanje presretnutih razgovora

Posebne istražne radnje su postale nazamjenjiv alat u otkrivanju i dokazivanju teških krivičnih djela i saučesništva u njihovom izvršenju. Gotovo da ne postoji slučaj neovlaštenog prometa opojnim drogama²⁴ u kome nisu provedene posebne istražne radnje nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija²⁵ koje mogu trajati do šest mjeseci. U toku provođenja ove posebne istražne radnje vrši se selektovanje razgovora koji bi se mogli odnositi na radnje izvršenja krivičnog djela

²⁴ V. čl. 195 KZ BiH.

²⁵ V. čl. 116 KZ BiH.

i osumnjičena lica. Dakle, iz mnoštva komunikacija se izdvajaju razgovori koji bi mogli biti od značaja za dokazivanje.

S obzirom da se i nakon toga pred tužiocem nađe ogroman broj relevantnih razgovora, tužilac je pred najvažnijim zadatkom: iz materijala koji je prikupljen treba izdvojiti najrelevantnije komunikacije i to u obimu koji mu je dovoljan za dokazivanje odlučnih činjenica. Da bi to uradio, tužilac treba da sačini listu odlučnih činjenica koje dokazuje presretnutim razgovorima. To su najčešće dogovor o izvršenju krivičnog djela, saučesnici, vrsta i količina droge, vrijednost droge u prometu i pribavljena imovinska korist. U odnosu na svaku od ovih činjenica dovoljno je iz mase relevantnih razgovora izdvojiti svega nekoliko najvažnijih. Tako se dokazni material svede na neophodnu mjeru, a njegovo predstavljanje dobije pečat uvjerljivog preciznog dokazivanja.

Praksa nije izgradila jedinstven i uvjerljiv način predstavljanja dokaza prikupljenih presretanjem telekomunikacija. Po pravilu, tužilac na glavnom pretresu predloži slušanje stotine presretnutih razgovora i prepusti ulogu policijskom službeniku koji je učestvovao u izvršenju posebne istražne radnje koji pušta razgovore tako da prethodno objasni vrijeme snimanja, učesnike i identifikuje telefone preko kojih se komunikacija ostvaruje. Vrlo često policijski službenik objašnjava na šta se razgovori odnose i šta znače šifrovani pojmovi koji se u razgovoru koriste (obično vrsta droge). Preslušavanje traje po nekoliko ročišta. Slušaju se psovke i prepričavanja koja nemaju nikakvo procesno značenje.

Ovakve prakse su pogrešne. Tužilac mora imati aktivnu ulogu prilikom slušanja presretnutih komunikacija na pretresu. Službeno lice mu je samo tehnička podrška i ne bi trebalo imati nikakvu drugu ulogu. To znači da se tužilac mora dobro pripremiti za predstavljanje presretnutih komunikacija tako što će izdvojiti najrelevantnije komunikacije i grupisati ih prema optuženim i činjenicama koje se odnose na bitna obilježja krivičnog djela. Prije puštanja razgovora tužilac je taj koji upoznaje sud na šta se snimak odnosi i šta dokazuje razgovorom. Nakon puštanja svih odabranih razgovora, tužilac treba da iskoristi priliku da se ukratko osvrne na činjenice koje je dokazao prezentiranim razgovorima.

5.5. Pripremanje i ispitivanje svjedoka

Svjedočenje je radnja dokazivanja koja troši najviše sudskog vremena i prouzrokuje najviše troškova. Tužioci joj iz različitih razloga ne poklanjaju dovoljno pažnje, oslanjajući se na dužnost svjedočenja i autoritet zakletve koju svjedok polaže pred sudom.

Prije svega, treba imati u vidu da kvalitet svjedočenja zavisi od mnogih faktora. Svjedoci su ljudi različitih sposobnosti, znanja i govorničkih vještina. Njihov odnos prema doživljenom, proces pamćenja i interpretacije doživljenog su individualni. Neko potiskuje doživljeno i nema sposobnost da oživljava sjećanje, dok drugi pokazuju u tome posebne sposobnosti. U sudnici se sreću izuzetni svjedoci: odmjereni, precizni, sigurni i vrlo spontani, ali i potpuno nesigurni, bojažljivi, nespretni u izrazu i uplašeni. Osim toga, treba znati da su za ljude susreti sa sudom prirodno neprijatni.

Da bi tužilac mogao iz svjedoka izvući maksimum i da bi mogao planirati vrijeme koje će potrošiti na njegovo ispitivanje, morao bi imati prethodna saznanja ne samo o činjenicama o kojima svjedok treba da svjedoči, nego i o njegovim sposobnostima. To tužioci, po pravilu, ne

znaju jer saslušavanje svjedoka u istrazi uvijek povjeravaju ovlaštenim službenim licima i o svjedoku znaju samo ono što pročitaju u zapisniku o svjedokovom saslušanju. Zbog toga se događa niz komičnih situacija vezanih za iskaze svjedoka. Svjedok je uglavnom zaboravio pojedinosti o kojima se izjašnjavao. Njegov iskaz postaje uopštena i nesigurna priča koja počinje da zbunjuje tužioca. Tužιοčevo insistiranje na detaljima odvodi svjedoka u zonu nagađanja i pretpostavki. Tužilac izlazi i takve situacije traži u predočavanju dijelova iskaza iz zapisnika iz istrage kako bi otklonio nesaglasnosti. Tada se svjedok još više zbunjuje i objašnjenje svodi na „ne znam ja šta su oni tu napisali“. Tužitelj od svog svjedoka dobija neprijateljskog svjedoka kome prijete krivičnim gonjenjem zbog davanja lažnog iskaza.

Tužilac u ovakvim slučajevima nije samo izgubio vrijeme na ispitivanju svjedoka, nego je izgubio kredibilnog svjedoka, propuštajući da ga prethodno pozove na razgovor, objasni mu da će ga predložiti za svjedoka, da mu zapisnik o ispitivanju da se podsjeti o čemu je svjedočio i upozna ga šta biti predmet njegovog ispitivanja na glavnom pretresu. Sa takvim pristupom osvježio bi pamćenje svjedoka i ohrabrio ga za ponovni susret sa sudom. Nesigurne svjedoke ne bi trebalo koristiti, pogotovo ako njihovi iskazi nisu od velike važnosti. Neki ljudi imaju potrebu da daju sebi na značaju tako što će pokazati da nešto znaju u šta nisu ni sami sigurni. Sklonost svjedoka takvoj vrsti fabulizacije daje šansu odbrani da poljulja tužιοčeve napore da slučaj predstavi kao dobro utemeljen.

Prikupljanje dokaza saslušanjem svjedoka preko ovlaštenih službenih lica je loša praksa, čak i kada tužilac ovlaštenom službenom licu pruži detaljne upute u vezi činjenica i okolnosti o kojima se svjedok treba izjasniti. Svjedok može u svom svjedočenju iznijeti činjenice i okolnosti na osnovu kojih je saslušanje potrebno usmjeravati izvan uputstva tužioca, u pravcima koji tužiocu nisu mogli biti poznati. Zbog toga tužilac treba nastojati da ključne svjedoke (očevice) lično sasluša. Po pravilu, to treba učiniti u jednom danu, ili bar u kratkom vremenskom intervalu, da bi se dobila potpuna slika o događaju ili okolnostima inkriminisanog događaja.

Često se iskazi svjedoka odnose na činjenice koje su opšte poznate, ili koje nisu sporne među strankama. Takvi iskazi se mogu učiniti nespornim bez ikakvih problema na statusnoj konferenciji. Tužιοci to ne predlažu, niti sud na tome insistira. Napori u tom pravcu takođe bi mogli rasteretiti dokazni postupak i suđenje učiniti efikasnijim.

Dešava se da tužiocu na iste okolnosti predlože saslušanje više svjedoka. To je redovna pojava u predmetima vezanim za utaje poreza kada kroz sud prodefiluju direktori, šefovi računovodstva, blagajnici, skladištari... Svi oni se saslušavaju na prakse knjiženja uplata i isplata, sačinjavanje otpremnica i sporuke robe. Sve te procedure su propisane zakonima i podzakonskim aktima. Ako nije bilo odstupanja koje je bitna činjenica za izvršenje krivičnog djela, nema nikakvih razloga da se te okolnosti dokazuju svjedocima. Sud bi trebao takve prijedloge odbijati kao dokaze koji nisu relevantni.

5.6. Uloga sudije u ispitivanju svjedoka

Uloga suda u ispitivanju svjedoka načelno je postavljena tako da sud može u svakom trenutku postaviti pitanje svjedoku.²⁶ Ovako široko postavljeno ovlaštenje djelovalo je na praktičare zbunjujuće. S jedne strane, nisu mogli da znaju u kom pravcu ide direktno ispitivanje svjedoka

²⁶ Čl. 261 st. 3 ZKP BiH.

od strane koja ga je pozvala da bi mogli intervenisati, a s druge strane stajala je dilema da li se sud uopšte treba miješati u stranački koncept ispitivanja. Tako se sud povukao na periferiju i zadovoljio intervencijama samo ako uslijedi prigovor suprotne strane u vezi načina na koji su postavljena pitanja. Takva praksa je dala prostor strankama da od ispitivanja prave predstavu trošeći dragocjeno vrijeme. Postavljala su se besmislena pitanja, ista pitanja se ponavljala više puta i uporno pokušavalo doći do potvrde konstrukcija koje su se pokušale nametnuti kao realne činjenice.

Sudije zaboravljaju da je njihova uloga na glavnom pretresu i dalje od ključne važnosti u dokaznom postupku. Upravljanje postupkom je vještina od koje zavisi zakonit ishod postupka, njihov ugled i ugled suda. Ne bi se smjelo dogoditi da uloga sudije padne u sjenku stranačke predstave.

Sudija, odnosno predsjednik vijeća ima zakonom propisanu obavezu da kontroliše način ispitivanja svjedoka,²⁷ „vodeći računa da ispitivanje i izvođenje dokaza bude efikasno za utvrđivanje istine“. To znači da sudija može da preuzme ispitivanje svjedoka ukoliko zaključi da način na koje se svjedok ispituje ne vodi efikasnom utvrđivanju odlučnih činjenica. To treba koristiti i u situacijama u kojima se prigovorima suprotne strane pokušava opstruiranje i ometanje ispitivanja. Umjesto usvajanja ili odbijanja prigovora, jednostavnije je i daleko efikasnije da sudija preuzme ispitivanje i tako riješi problem stranačke napetost u sudnici, koja ponekad ima izvansudske uzroke. Dakle, kad sudija stekne jasnu predstavu koje činjenice bi svjedoku mogle biti poznate i zaključi da ispitivanje ne ide u tom pravcu, ispitaće ga na te okolnosti i objaviti da je u dovoljnoj mjeri razjašnjeno sve što bi svjedoku moglo biti poznato. Takođe, kad sud zaključi da su u dovoljnoj mjeri utvrđene odlučne činjenice na koje su predloženi svjedoci, predložiće strankama da odustanu od svjedoka koji još nisu saslušani, ili će odbiti prijedlog za njihovo saslušanje.

Sud treba da svoju aktivnu ulogu usmjeri na utvrđivanje činjenica koje se odnose na bitna obilježja krivičnog djela i razjašnjenje okolnosti pod kojima je djelo izvršeno. Stranačka viđenja inkriminisanog događaja ponekad ne obuhvataju sve ono što podrazumijevaju realni događaji.²⁸

5.7. Koncept ulaganja materijalnih dokaza

Oko ulaganja materijalnih dokaza takođe nema jedinstvene prakse. Preovlađuje praksa da tužioci materijalne dokaze predstavljaju i ulažu nakon saslušanja svjedoka i vještaka. Način na koji to čine je krajnje zamoran: navodi se o kakvom se dokumentu radi, čita se njegov broj i datum donošenja, obrazlaže na šta se odnosi, zatim se stavlja na grafoskop pa se odbrani daje mogućnost da ga osporava (zakonitost, relevantnost, autentičnost). Kada tužilac ima ispred sebe registratore sa stotinama takvih dokaza²⁹, ulaganje traje danima. Najveći dio takvih dokaza nije sporan među strankama, jedna trećina nema procesnog značaja, a samo manji dio se odnosi na bitna obilježja krivičnog djela i ima značaj relevantnih dokaza. Od tog dijela relevantnih, samo neki budu osporeni kao nezakoniti. Ovaj dio procesne aktivnosti je neophodno svesti na razumnu

²⁷ Usp. čl. 262 st. 3 ZKP BiH.

²⁸ Ne treba zaboraviti da stranački postupak nije utvrđivanje istine prepustio strankama. Odredba čl. 262 st. 3 izručiti pominje obavezu suda da vodi računa o efikasnom “utvrđivanju istine”.

²⁹ Npr. u predmetu Kantonalnog suda u Sarajevu br. 09 0 K 026343 17 Kps u optužnici je predloženo 670 materijalnih dokaza.

i neophodnu zakonsku mjeru kako bi se dokazni postupak učinio efikasnim. To treba prije svega biti posao tužioca, ali i suda. Tužilac ne treba dokazivati opštepoznate činjenice, ne treba dokazivati stvari koje ne ulaze u obilježje krivičnog djela i ne treba se baviti stvarima koje očigledno ne mogu biti osporene.

Sud ima mogućnost da prethodno prođe kroz listu materijalnih dokaza navedih u optužnici sa pitanjem koje činjenice se dokazuju, te da zatraži od odbrane izjašnjenje. Ako dokaz za sud nije relevantan, treba ga odbiti, a ako je relevantan, a nije sporan, prihvatiti ga kao set nespornih dokaza. Druga mogućnost bi bila da sud prije ulaganja materijalnih dokaza zatraži od odbrane listu dokaza koji su sporni sa prigovorima, nakon čega bi se raspravila sporna pitanja. Ostali dokazi bi se mogli kratko predstaviti od strane tužioca, uz pravo odbrane da ih komentariše. Nakon toga bi ih tužilac predao sudu kao svoje dokaze. Već sam ranije naveo mogućnost da se materijalni dokazi na vanpretresno ročištu učine nespornim.

Krajnje je vrijeme da praksa odbaci pretjerani formalizam kako bi se suđenje bavilo suštinskim stvarima i bilo u interesu pravde. Postojeća praksa je očigledno u složenim predmetima izazila u susret odbranama optuženih koje prvenstveno imaju u vidu troškovnike³⁰. Na promjenu ovakve prakse moglo bi se efikasno intervenisati novim advokatskim tarifama u kojima bi predmet imao svoju cijenu, a ne broj ročišta.

6. Zaključne napomene

Namjera sprovedene sveobuhvatne reforme pravosudnog sektora da se krivično pravosuđe učini efikasnim i suđenja provode u razumnom roku nije do kraja realizovana u praksi. Čini se da je dobrim dijelom ostala zaglavljena u procesnim tehnikalijama. Sistem kontinuirane edukacije, predviđen za sudije i tužioce, nije bio u stanju da identifikuje probleme i ponudi odgovarajući plan i program edukacije. Prakse koje su u Sudu i Tužilaštvu BiH predstavljale strane sudije i tužioci iz SAD i Velike Britanije nisu bile konzistentne i više su otkrивale njihove različitosti, nego što su doprinijele uspostavi modela primjenjivog za naše procesno zakonodavstvo. Konfuzija na našim autonomnim nivoima (entitetsko-kantonalnim) proizvela je različite prakse koje nemaju šansu da se usaglase i prerastu u prihvatljiv zajednički model.

Nerazumijevanje procesne suštine novog zakonodavstva, u isprepletanim stranačkim procesnim interesima, unijelo je u istragu i suđenje tromost i besmisao u kome se troše sudski resursi i državni novac. Sudski postupci sve duže traju i država dolazi u situaciju da neefikasnost suda plaća zbog povrede prava na suđenje u razumnom roku.

Izlaz iz situacije, koja će se sve više komplikovati, treba tražiti u preispitivanju procesnog modela i analizi praksi koje su u opticaju. Podjednako je važno da tužilac i sud dobro upravljaju krivičnim postupkom kako bi se skratilo vrijeme trajanja krivičnog postupka i suđenje okončalo u razumnom roku.

Zakonodavac i pravosuđe trebaju zajednički otvoriti problem i zajednički djelovati u dva pravca: a) razmotriti intervencije na praktičnom nivou sa ciljem da se racionalizuju prakse u okvirima postojećeg zakonskog modela, i b) da se razmotre intervencije u procesnom zakonodavstvu koje

³⁰ Postoje mišljenja praktičara da odbrane učestvuju u odugovlačenju postupka zbog tarifa koje su zasnovane na pristupu sudu, a ne na složenosti predmeta i razumnom vremenu trajanja postupka.

će učiniti model efikasnijim. Zakonodavci moraju dobro razmisliti da li je ukidanje odluka u žalbenom postupku i vraćanje na ponovno suđenje prihvatljivo rješenje i šta je njegov legitimni cilj. Valjda je svima jasno da to ne doprinosi standardu suđenja u razumnom roku!?

A reasonable time in criminal proceedings: a proposal for a new methodological approach to the collection and presentation of prosecutorial evidence

Summary

In this paper, the author discusses the existing case law in terms of application of the partisan (adversary) procedural model from the perspective of a speedy trial (trial within a reasonable time-frame), focusing on Prosecutor's obtaining evidence during investigation and presentation of evidence at the trial.

A particular aspect is related to the structure of indictment, preparation of witnesses and the concept of adducing physical (documentary) evidence.

The author advocates a dialogue between the legislator and the judiciary concerning the issues of efficient criminal justice system and seeking solutions in two directions: by rationalization of evidentiary proceedings and by interventions with the procedural legislation to secure speedy trial.